

ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 964 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติบรรยาย และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนตาดีกา รัฐซาบฮาร์ ประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ ด้านนโยบาย ด้านหลักสูตร ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานทั่วไป และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. แนวทางการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ ด้านนโยบาย ด้านหลักสูตร ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานทั่วไป และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. รูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของ 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานกฤษฎีกา และกระทรวงวัฒนธรรมและระดับปฏิบัติการ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มัสยิด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และองค์ประกอบการจัดการศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานทั่วไป และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดและข้อเสนอแนะจะส่งผลให้การจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ประสบความสำเร็จได้

คำสำคัญ

รูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the situation of educational management of TADIKA schools in Sabah State, Malaysia; 2) to study guidelines of educational management of TADIKA in three Southern Border Provinces; and 3) to construct of the educational management model of mosque-based Islamic educational centers (TADIKA) in 3 Southern Border Provinces. The research was divided into three phases. The first phase was to study state of educational management of TADIKA School in Sabah State, Malaysia. The subjects were 19 education officers, administrator and teachers in Sabah State, Malaysia. The second phase was to study state and needs of educational management of TADIKA. The subjects were 11 administrators, teachers, parents, alumni, member Islamic committee and TADIKA group. The third phase was to construct

of the educational management model of TADIKA in three Southern Border Provinces. The subjects were 964 administrators, teachers, and parents involving with TADIKA. The data were collected from document, observation, interview, focus group and questionnaire. The quantitative data were analyzed by descriptive statistics, and qualitative data were analyzed by content analysis.

The result of research revealed that:

1. The educational management of TADIKA School in Sabah State, Malaysia consisted of 6 areas: policies, curricula, personnel, budget, general administration, and community members' participation.

2. The educational management of TADIKA in the 3 Thai Southern provinces consisted of 6 areas which were policy, curricula, personnel, budget, general administration, and community members' participation.

3. The model of educational management appropriate for TADIKA in three southern border provinces compose of two levels: policy level and operation level. Policy level includes Ministry of Education, Ministry of Interior, Prime Minister's Office, and Ministry of Culture. Operation level includes Office of the Private Education Commission, Mosque, Local Government Organizations, Southern Border Provinces Administration Centre, Provincial Cultural Office, and TADIKA. The educational management consists of 5 areas: curricula, personnel, budget, general administration, and community members' participation. There is also a need to follow the guidelines and suggestions that have been set out in order for the education management of TADIKA to be successful.

Keywords

Educational Management Model, Mosque-Based Islamic Educational Centers (TADIKA), Three Southern Border Provinces

บทนำ

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด หรือ ตาดีกา (TADIKA) ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสถาบันชั้นแรกสุดที่ได้ทำหน้าที่ปลูกฝังหลักคำสอนของศาสนาให้แก่เด็ก ๆ มุสลิม (วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง, 2546, 26) โดยใช้อาคารบริเวณมัสยิดเป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ ใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนตอนเย็น ของวันจันทร์ถึงวันศุกร์หรือวันเสาร์ถึงอาทิตย์ตามความพร้อมของชุมชน ผู้สอนเป็นผู้นำศาสนาและ อาสาสมัครในชุมชน ผู้เรียนเป็นนักเรียนที่เรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนเอกชน ซึ่งหลักสูตรของแต่ละจังหวัดจะไม่เหมือนกัน และมีความแตกต่างจากพื้นที่ในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย เนื่องจากมีระเบียบเป็นการเฉพาะ กล่าวคือ มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลาม

ประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548 และระเบียบว่าด้วยศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ในขณะที่ตาดีกาพื้นที่อื่น ๆ มีระเบียบจากอีกหน่วยงานหนึ่งเข้ามารองรับ คือ ระเบียบของกรมการศาสนา โดยได้ออกระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด พ.ศ. 2551 ความแตกต่างความซับซ้อนดังกล่าวสะท้อนภาพความสำคัญของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) สำหรับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติของความเชื่อมโยงกับชุมชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เป็นสถาบันสำคัญในการสร้างรากฐานสำหรับเยาวชนของชุมชนทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตนเอง (ไชยทวี อติแพทย์, ม.ป.ป., 49-50)

จากผลการศึกษาสภาพปัญหาการศึกษาอิสลามศึกษาของวิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2549 พบว่า เด็กเยาวชนมุสลิมมีปัญหาการใช้ภาษาไทยไม่คล่อง ซึ่งเป็นผลมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น การใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน ทำให้เด็กมีปัญหาการพูด การอ่าน และการเขียนภาษาไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของอิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต สุกรี หลังปฐเต๊ะ และ การ์เดร์ สะอะ (2555, 15) พบว่า หลักสูตรตาดีกาเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานในการใช้ภาษามลายู และมุ่งรักษาไว้ซึ่งการใช้ภาษามลายู อักษรอาหรับ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสามัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศในทุกวิชา (ไชยทวี อติแพทย์, ม.ป.ป., 61-62 ; รุ่งแก้วแดง, 2548, 48 ; เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2550, ฉ) นอกจากนี้ ความหวาดระแวงของคนในพื้นที่ที่มีต่อภาครัฐว่าจะเข้ามาแทรกแซงการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เช่น การกำหนดให้มีหลักสูตร 2 ภาษาเพื่อต้องการให้ภาษามลายูถิ่นหมดไปจากประเทศไทย และการเข้าไปสนับสนุนสถาบันการศึกษาของท้องถิ่นเป็นการเข้าไปแทรกแซงการจัดการศึกษาโดยชุมชน (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2550, ช) สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิเลาะ แวอุเซ็ง, ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์, นูรุดีน สารีมิง และ มุหามัดรูยานี บากา (2554, 174) พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ได้แก่ ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบ และความสัมพันธ์กับชุมชน จึงทำให้หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ รวมถึงการที่ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มีรูปแบบการบริหารจัดการที่หลากหลายทำให้ยากแก่การส่งเสริมและสนับสนุน ตลอดจนการควบคุมดูแลอย่างเป็นระบบ หลักสูตรการเรียนการสอนไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่สามารถเชื่อมโยงระหว่างศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ด้วยกันเอง และสถาบันอื่นได้ นอกจากนี้ ครูไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการเทียบโอนวุฒิการศึกษาจากรัฐทั้งที่จบจากในประเทศและต่างประเทศ และไม่ได้รับสวัสดิการที่ดี ครูมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยในพื้นที่ จึงขอย้ายออกนอกพื้นที่ ส่วนครูที่มีความสามารถไม่กล้าย้ายเข้ามาสอนในพื้นที่ ทำให้ครูไม่เพียงพอ จึงต้องนำนักเรียนชั้น 10 เข้าไปเป็นครูฝึกสอนในโรงเรียนตาดีกาแทน จึงเห็นว่าเวลาสอนอาจเพียงพอ (รุ่งแก้วแดง, 2548, 55) รวมทั้งการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการเรียนการสอนศาสนา

ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักคัมภีร์อัลกุรอานเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงอาจทำให้เยาวชนหลงเชื่อ และก่อเหตุร้าย ๆ ได้เช่นกัน (รุ่ง แก้วแดง, 2548, 49-55 ; วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง, 2546, 26 ; เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2550, ฉ-ฎ)

ภารกิจการบริหารและการจัดการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ มาตรา 39 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, 20) ได้ระบุให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง สอดคล้องกับ Smith (1969 อ้างถึงใน จอมพงษ์ มงคลวนิช, 2556, 23-30) ที่ได้จำแนกภารกิจการบริหารการศึกษาเป็น 5 ประเภท คือ งานวิชาการ งานบริหารบุคคล งานบริหารกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและบริการ และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน โดยเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลในการร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งในด้านการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดหาอาคารสถานที่และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัย และอื่น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิสสิทธิ์ ดायุไซยะ (2555, 5) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่ได้รับเหรียญทอง ในจังหวัดสตูล พบว่า สภาพการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดสตูล ที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ ด้านบรรยากาศ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ระบบการบริหารศึกษาในประเทศมาเลเซียที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นระบบการบริหารการศึกษาที่ได้ผ่านการปรับปรุงพัฒนาจากพื้นฐานเดิมของประเทศที่มีชาวมลายู ผู้นับถือศาสนาอิสลาม มีวิถีชีวิตแบบชาวมุสลิม ตะวันออก เดิมระบบการบริหารการศึกษาของมาเลเซียบริหารแบบไม่เป็นทางการ มีปอเนาะ มัสยิด หรือบ้านผู้รู้เป็นฐานในการจัดการศึกษา ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ของประเทศไทยในปัจจุบันซึ่งระบบการศึกษาของมาเลเซียเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมกับบริบทของศาสนา วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมาเลเซีย คุณภาพการศึกษาในมาเลเซียมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในประเทศที่อยู่ในเครือจักรภพอังกฤษซึ่งมีจำนวน 48 ประเทศ กระจายทั่วโลก (อมรรัตน์ บุตรน้ำเพชร, 2551)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนตาดีกา ของประเทศมาเลเซียร่วมกับแนวทางการจัดการศึกษาตามความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผลที่ได้จากการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อันจะนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ให้มีคุณภาพตามความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนตาดีกา ในรัฐซาบารห์ ประเทศมาเลเซีย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย 3 ระยะ ดังนี้ คือ

1. ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนตาดีกา ในรัฐซาบารห์ ประเทศมาเลเซีย

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ บุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการ บุคลากรของ JHEAINS และ ผู้อำนวยการและผู้สอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในรัฐซาบารห์ ประเทศมาเลเซีย จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลจากเอกสาร เครื่องบันทึกเสียง และประเด็นการสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนตาดีกา ในรัฐซาบารห์ ประเทศมาเลเซีย วิธีการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษา การสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนตาดีกา ในรัฐซาบารห์ ประเทศมาเลเซีย และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร

2. ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านตาดีกาจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านอิสลามศึกษา สำนักงานการศึกษาเอกชนอำเภอ ชมรมตาดีกา และศึกษานิเทศก์ชำนาญการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 11 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง ประเด็นการสนทนากลุ่ม/การสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม/การสัมภาษณ์ วิธีการรวบรวมข้อมูล การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

3. ระยะที่ 3 การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนย่อย

3.1 ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาในระยะเวลาที่ 2 มาใช้ในการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 66 ข้อ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 แห่ง รวม 964 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีคุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยทุกข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และมีค่าความเที่ยง (Reliability) เป็นรายด้านอยู่ระหว่าง 0.852 ถึง 0.891 และทั้งฉบับเท่ากับ 0.917 และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ การจัดอันดับ ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย

3.2 ขั้นตอนที่ 2 จัดทำร่างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้วิจัยนำผลการศึกษาจากระยะที่ 1 ระยะที่ 2 และขั้นตอนที่ 1 มาเป็นข้อมูลในการยกร่างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

3.3 ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ผู้แทนจากสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัด ผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัด ผู้ทรงคุณวุฒิด้านตาดีกา ประธานชมรมตาดีกา นักวิชาการมหาวิทยาลัย ผู้นำศาสนา/ผู้บริหารตาดีกา และผู้สอน จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง และประเด็นการสนทนากลุ่ม วิธีการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนตาดีกาในรัฐซาบารห์ ประเทศมาเลเซีย

1.1 ด้านนโยบายการจัดการศึกษา: รัฐบาลกลางกำหนดวิสัยทัศน์ โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และนโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ชัดเจน และมีการกระจายอำนาจหน้าที่ในการบริหาร

การศึกษาให้แต่ละรัฐนำนโยบายการจัดการเรียนการสอนมาปฏิบัติตามได้ด้วยตนเองอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีการศึกษาของแต่ละรัฐ

1.2 ด้านหลักสูตร: เป้าหมายของการจัดการศึกษาชาติกา เพื่ออบรมสั่งสอนและให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการของศาสนาอิสลาม และพัฒนาจิตใจของผู้เรียนทุกคนให้ผู้เรียนเป็นมุสลิมที่ดีของประเทศชาติ และสร้างจิตสำนึกของผู้เรียนให้มีความรักความสามัคคีในสังคมพหุวัฒนธรรม มีทักษะทางการสื่อสารที่ดี ทั้งภาษามลายู ภาษาอาหรับ และภาษาอังกฤษ และมีทักษะสังคม รัฐบาลกลางกำหนดให้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั้งประเทศ แต่สามารถจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมได้ตามความต้องการผู้เรียน การวัดและประเมินผลความรู้ทางศาสนาระดับชาติด้วยข้อสอบกลางที่เป็นมาตรฐานทั่วทั้งประเทศ เพื่อให้เกิดมาตรฐานการศึกษาที่เท่าเทียมกันทั้งประเทศ และสามารถเทียบโอนเข้าเรียนต่อในโรงเรียนตาดีกาอื่น ๆ ทั่วประเทศได้ โรงเรียนทุกแห่งต้องจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามตามหลักสูตรอิสลามศึกษาที่กำหนด และมีสื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ

1.3 ด้านบุคลากร: รัฐบาลกลางสนับสนุนงบประมาณค่าตอบแทนผู้สอน รัฐบาลาห์คัดเลือกผู้สอนตามคุณสมบัติโดยมีคณะกรรมการกำหนดคุณสมบัติของผู้สอน และผู้สอนระดับปฐมวัยเป็นเพศหญิงเท่านั้น ผู้สอนส่วนใหญ่สอนด้วยอุดมการณ์ เพื่อเผยแพร่ศาสนาอิสลาม และมีการนิเทศติดตาม มีการพัฒนาผู้สอนอย่างต่อเนื่อง ส่วนผู้บริหารตาดีกาไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำศาสนา (อิหม่าม) เน้นผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม

1.4 ด้านงบประมาณ: โรงเรียนตาดีกาของรัฐได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลกลางทั้งหมด ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ วัสดุและสิ่งก่อสร้าง การจัดการ ค่าตอบแทนผู้สอน ฯลฯ ส่วนโรงเรียนตาดีกา สังกัดเอกชนส่วนใหญ่ได้งบประมาณจากค่าเล่าเรียนของผู้เรียน นอกจากนี้ หน่วยงานภายนอกได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ เช่น หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานของศาสนา เป็นต้น และมีคณะกรรมการสถานศึกษาทำหน้าที่จัดหาและดูแลงบประมาณและเงินบริจาคจากหน่วยงานต่าง ๆ

1.5 ด้านการบริหารงานทั่วไป: โรงเรียนตาดีกามีสถานที่เรียนที่มีความสะอาดและปลอดภัย และอาคารสถานที่ของโรงเรียนตาดีกาส่วนใหญ่อยู่ในมัสยิด (1 มัสยิด 1 ตาดีกา) และมีสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้สอนได้รับค่าตอบแทนเป็นรายเดือน มีค่าตอบแทนล่วงเวลา และมีการปรับเงินเดือน เพิ่มขนาดของห้องเรียนต่อจำนวนผู้เรียน ไม่เกิน 15-25 คน/ห้องเรียน และมีระบบข้อมูลสารสนเทศของผู้เรียนครบถ้วน ทันสมัย และนำไปใช้ประโยชน์ได้

1.6 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน: ภาคประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมกับโรงเรียนตาดีกา มีองค์กรอื่นให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมโดยการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนตาดีกาของเอกชน อาสาสมัครในชุมชนมีส่วนร่วมในการสอนผู้เรียนในโรงเรียนตาดีกา ผู้บริหารมีช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารไปยังบุคลากรและผู้ปกครองที่มีประสิทธิภาพ

2. ผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านหลักสูตร ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานทั่วไป และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

2.1 **ด้านนโยบาย:** โครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ชัดเจน ดังนั้น ควรมีการปรับโครงสร้างการบริหาร สถานภาพของตาดีกา พระราชบัญญัติและระเบียบ และกำหนดบทบาทและหน้าที่ผู้รับผิดชอบศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้ชัดเจน มีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบทของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนควรเปิดศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ต้นแบบ และนำกระบวนการของโรงเรียนคู่ขนานมาใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

2.2 **ด้านหลักสูตร:** หลักสูตรตาดีกาควรเป็นหลักสูตรที่คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ดั้งเดิม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในพื้นที่อย่างแท้จริง กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ควรเร่งรัดและรับรองหลักสูตรมาตรฐานอิสลามศึกษาระดับอิมติดาอียะฮ์โดยเร็ว และกำหนดระเบียบการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรม เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานเดียวกัน และควรจัดทำและจัดอบรมการผลิตสื่อการเรียนการสอนให้แก่ผู้สอนเพื่อให้มีสื่อการเรียนการสอนที่มีมาตรฐานเดียวกัน และควรร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สพฐ. และสำนักงานการศึกษาเอกชน (สช.) ในการบูรณาการหลักสูตรตาดีกากับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสอบ INET การส่งต่อผู้เรียนได้เข้าเรียนศาสนาในระดับที่สูงขึ้นได้ ควรสร้างความเข้าใจในการนำหลักสูตรไปใช้ และมีกระบวนการกำกับติดตามการนำหลักสูตรไปใช้ ตลอดจนการควบคุมคุณภาพของหลักสูตร

2.3 **ด้านบุคลากร:** ผู้สอนขาดความรู้คุณสมบัติของผู้สอนไม่เป็นไปตามเกณฑ์ และผู้บริหารขาดความรู้ความสามารถด้านวิชาการและการบริหาร ดังนั้น ควรออกระเบียบศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ว่าด้วยการสรรหาและคุณสมบัติของผู้สอนตาดีกาอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถถ่ายทอดในเรื่องอิสลามศึกษาได้อย่างถูกต้อง ควรจัดตั้งศูนย์พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา เพื่อรับผิดชอบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับ โดยมีมหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็นพี่เลี้ยง และสนับสนุนวิทยากร และเปิดโอกาสให้อิหม่ามสามารถแต่งตั้งผู้ช่วยบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ได้

2.4 **ด้านงบประมาณ:** จากการที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐไม่เพียงพอ ดังนั้น ภาครัฐอาจต้องสร้างเกณฑ์เรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณให้ตาดีกาเท่ากับที่ชุมชนสนับสนุน เพื่อสร้างเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และควรอบรมผู้บริหารตาดีกา และผู้สอนตาดีกาให้สามารถเขียนและจัดทำแผนงบประมาณของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดได้

2.5 **ด้านการบริหารงานทั่วไป:** ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ส่วนใหญ่ขาดแคลนอาคารเรียนถาวรและสิ่งอำนวยความสะดวก และสัดส่วนผู้เรียนและผู้สอนต่อห้องเรียนไม่เหมาะสม ดังนั้น ควรเปิดโอกาสให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีส่วนร่วม

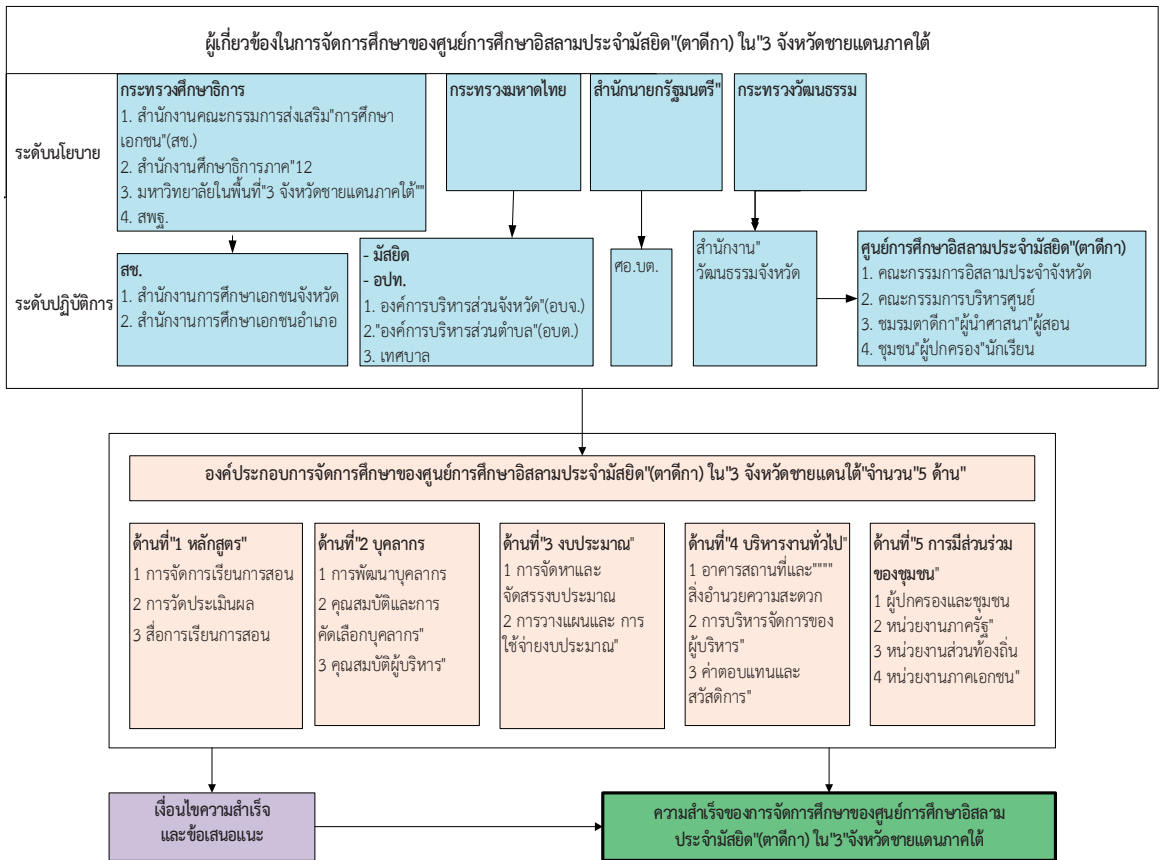

สนับสนุนงบประมาณตามความต้องการของตาดีกาในพื้นที่และสามารถเบิกจ่ายงบประมาณได้อย่างถูกต้อง ค่าตอบแทนและสวัสดิการไม่เหมาะสม ดังนั้น ควรเพิ่มค่าตอบแทนและสวัสดิการต่าง ๆ ให้ผู้สอน อย่างเพียงพอและเหมาะสมกับค่าครองชีพในสภาพปัจจุบัน ควรปรับแก้ไขระเบียบศูนย์การจัดการศึกษา อิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เพื่อให้จำนวนผู้สอนตาดีกาเพียงพอกับจำนวนผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้บริหาร ตาดีกาขาดความสามารถในการบริหารงานบุคคลและบริหารงบประมาณ ดังนั้น ควรสร้างความเข้าใจ ด้านการบริหารงานบุคคล และการใช้งบประมาณการบริหารจัดการตาดีกาที่ถูกต้องแก่ผู้บริหารตาดีกา

2.6 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน: ผู้นำชุมชน และผู้ปกครองบางคนไม่ให้ความร่วมมือและ ไม่มีส่วนร่วมในการจัดหางบประมาณในการจัดกิจกรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ดังนั้น ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ควรเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้ปกครอง และ ภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน อปท. มหาวิทยาลัยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับศูนย์ การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้มากขึ้น โดยการทำงานร่วมกัน เช่น ผู้ปกครองควรมหาโอกาสมา ร่วม สอนที่ตาดีกา การทำ MOU การเป็นคณะกรรมการร่วมกัน การสนับสนุนงบประมาณทั้งรูปแบบที่เป็นเงิน และ ไม่ใช่เงิน เช่น สิ่งของ อาคารสถานที่ อาหารกลางวัน วิทยากร นักศึกษาฝึกงาน เป็นต้น และชุมชนควรมีส่วนร่วม ในการสร้างศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ต้นแบบที่มีความเหมาะสมกับบริบทของตนเอง และพึ่งพาตนเองได้

3. ผลการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

รูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ มีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย ได้แก่ ศธ. มท. สำนักนายกรัฐมนตรี (นร.) และกระทรวง วัฒนธรรม (วธ.) และระดับปฏิบัติการ ได้แก่ สช. มัสยิด อปท. ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งมีการสั่งการและ ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และองค์ประกอบการจัดการศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และสื่อการเรียนการสอน ด้านบุคลากร ได้แก่ การพัฒนาผู้สอน คุณสมบัตืและการคัดเลือกบุคลากร และ คุณสมบัตืและการพัฒนาผู้บริหารตาดีกา ด้านงบประมาณ ได้แก่ การจัดหาและจัดสรรงบประมาณ และ การวางแผนและการใช้จ่ายงบประมาณ ด้านบริหารงานทั่วไป ได้แก่ อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก การบริหารจัดการของผู้บริหารตาดีกา ค่าตอบแทนและสวัสดิการ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมผู้ปกครองและชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงาน ส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชนในการจัดการศึกษา ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องและองค์ประกอบการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดและข้อเสนอแนะต่าง ๆ จึงจะส่งผลให้การจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษา อิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ประสบความสำเร็จได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: รูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

3.1 ด้านหลักสูตร ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ศค. ควรพิจารณาเร่งรัดและติดตามหลักสูตรมาตรฐานอิสลามศึกษาระดับอิมติดาอียะฮ์ฉบับใหม่ที่เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกัศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในพื้นที่อย่างแท้จริง ควรบูรณาการหลักสูตรมาตรฐานอิสลามศึกษาระดับอิมติดาอียะฮ์กับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ดั้งเดิม โดยมีความยืดหยุ่นในเรื่องของเนื้อหาสาระ เวลา และเหมาะสมกับวัย และสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัด (สช.จังหวัด) ควรสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรมาตรฐานอิสลามศึกษา ระดับอิมติดาอียะฮ์และการนำหลักสูตรไปใช้ ประเด็นที่ 2 การวัดและประเมินผล ได้แก่ ศค. ควรปรับปรุงเพิ่มเติมระเบียบการวัดและประเมินผลที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม มีการสอบวัดระดับที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และควรจัดทำระบบและความร่วมมือ (MOU) เพื่อนำผลการสอบไปใช้ในการศึกษาศาสนาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้โดยไม่ต้องสอบวัดระดับซ้ำอีก สพฐ. และ สช. ควรหารือร่วมกันเกี่ยวกับการจัดสอบ INET เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน ข้อสอบ INET ควรมี 3 ภาษา ได้แก่ ภาษามลายู ภาษาอาหรับ และภาษาไทย และ สช.จังหวัด ควรทำหน้าที่กำกับ

ติดตาม ตรวจสอบการนำหลักสูตรไปใช้อย่างเป็นระบบ ตลอดจนการควบคุมคุณภาพของหลักสูตรให้มีมาตรฐานเดียวกันเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกันได้ และประเด็นที่ 3 สื่อการเรียนการสอน ได้แก่ สข.จังหวัด ควรจัดอบรมความรู้ให้แก่ผู้สอน จัดหาสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอกับความต้องการของผู้สอนและผู้เรียน และมีมาตรฐานเดียวกัน

3.2 ด้านบุคลากร ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 การพัฒนาผู้สอน ได้แก่ ศธ. ควรปรับแก้ไขระเบียบศูนย์การจัดการศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) โดยเพิ่มจำนวนผู้สอนให้เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน รวมทั้ง สข.จังหวัดควรร่วมมือกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาและมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ส่งนักศึกษาให้มาเป็นครูฝึกสอนในตาดีกา เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนผู้สอนตาดีกาเฉพาะหน้า นอกจากนี้ สข.จังหวัดรับผิดชอบจัดตั้งศูนย์พัฒนาผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาทำหน้าที่จัดทำหลักสูตรอบรมผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา และออกไปรับรองเฉพาะผู้สอนตาดีกา สข.จังหวัดประสานงานกับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อจัดทำหลักสูตรและพัฒนาศักยภาพบุคลากรของตาดีกาอย่างต่อเนื่อง และทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงและสนับสนุนวิทยากรอบรมตามความเหมาะสม ประเด็นที่ 2 คุณสมบัติและการคัดเลือกบุคลากร ได้แก่ ศธ. ควรปรับปรุงระเบียบฯ เรื่องการสรรหาและคุณสมบัติของผู้สอนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้ชัดเจน ปรับปรุงระเบียบฯ เกี่ยวกับสัดส่วนจำนวนผู้สอนให้สอดคล้องกับจำนวนผู้เรียน นอกจากนี้ สข. ควรจัดทำแผนการพัฒนาผู้สอนทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว สำหรับผู้สอนที่ไม่มีใบประกอบวิชาชีพครู หรือไม่จบการศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อให้ได้ใบรับรองเฉพาะผู้สอนตาดีกา และประเด็นที่ 3 คุณสมบัติและการพัฒนาผู้บริหารตาดีกา ได้แก่ คุณสมบัติของผู้บริหารตาดีกาควรเป็นไปตามตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด รับผิดชอบการพัฒนาผู้บริหารตาดีกาด้านวิชาการและบริหารตามแนวทางที่กำหนดไว้ และสนับสนุนผู้บริหารตาดีกาให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาตาดีกาให้มากขึ้น

3.3 ด้านงบประมาณ ประกอบด้วย 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 การจัดหาและจัดสรรงบประมาณ ได้แก่ ศธ. จัดสรรงบประมาณในการพัฒนาบุคลากรโดยผ่านหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง นอกจากนี้ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ควรจัดหางบประมาณเพิ่มเติมด้วยตนเองทั้งในรูปแบบที่เป็นเงินและไม่ได้เป็นเงินจากภาคเครือข่ายอื่น ๆ และหน่วยงานภาครัฐร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่เพื่อสร้างเกณฑ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อย่างยั่งยืน และ ประเด็นที่ 2 การวางแผนและการใช้จ่ายงบประมาณ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้บริหาร ผู้สอน และบุคลากรของตาดีกาให้สามารถจัดทำแผนงบประมาณ การเบิกจ่ายงบประมาณ และรายงานงบประมาณได้ และหน่วยงานภาครัฐที่ควรจัดทำระบบการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.4 ด้านบริหารงานทั่วไป ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สข.จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และหน่วยงานภาครัฐ ร่วมมือกันจัดหาอาคารสถานที่เรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอ และจัดทำระบบดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึง

และกระทรวงมหาดไทยปรับปรุงระเบียบฯ ว่าด้วยการรับเงิน ฯ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558 เพื่อเปิดโอกาสให้ อบจ. และ อบต. สามารถสนับสนุนงบประมาณตามความต้องการของตาดีกาในพื้นที่และสามารถเบิกจ่ายงบประมาณได้อย่างถูกต้อง ประเด็นที่ 2 การบริหารจัดการของผู้บริหารตาดีกา ได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือ หน่วยงานอื่นที่ได้รับมอบหมายดำเนินการพัฒนาผู้บริหารตาดีกาด้านการบริหารงานบุคคล การนิเทศกำกับติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากร และการประเมินผลการทำงานของบุคลากร และประเด็นที่ 3 ค่าตอบแทนและสวัสดิการ ได้แก่ ศธ.ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องพิจารณาค่าตอบแทนผู้สอนและจัดทำภาระงานให้เหมาะสม รวมทั้งจัดหาสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับผู้สอน เพื่อรักษาผู้สอนไว้ในระบบ

3.5 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ผู้ปกครองและชุมชน โดยผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมสอนผู้เรียนทั้งที่ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และที่บ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมของตาดีกาอย่างสม่ำเสมอ ส่วนชุมชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ต้นแบบที่มีความเหมาะสมกับบริบทของตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ ประเด็นที่ 2 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ศษ.จังหวัด ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ประสานงานระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และภาคีเครือข่าย และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้มากขึ้น ประเด็นที่ 3 หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ได้แก่ อบจ. และ อบต. ควรมีส่วนร่วมสนับสนุนงบประมาณให้สอดคล้องกับความต้องการของตาดีกาในพื้นที่ เน้นการทำงานร่วมกันในพื้นที่กับ ศษ.จังหวัด และ ศษ. อำเภอในพื้นที่ให้มากขึ้น และ ประเด็นที่ 4 หน่วยงานภาคเอกชนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บริจาคสิ่งของ อาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน การดูแลช่วยเหลือหาม่า เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนตาดีกาในรัฐซาบาหลี ประเทศมาเลเซีย พบว่า รัฐบาลกลางกำหนดวิสัยทัศน์ โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และนโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ชัดเจนและมีการกระจายอำนาจหน้าที่ในการบริหารการศึกษาให้แก่รัฐน่านโยบายการจัดการเรียนการสอนมาปฏิบัติตามได้ด้วยตนเองอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีการศึกษาของแต่ละรัฐ รัฐบาลกลางกำหนดให้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ แต่สามารถจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมได้ตามความต้องการ ผู้เรียนได้ รัฐบาลกลางให้การสนับสนุนงบประมาณของโรงเรียนตาดีกาทั้งหมด สอดคล้องกับงานวิจัยของศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา (2555, 20-21) ที่ระบุว่า ระบบการศึกษาของประเทศมาเลเซียเป็นระบบบริหารการศึกษาจากส่วนกลางอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐบาลกลาง โดยมีกระทรวงศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ และมีคณะกรรมการชุดต่างๆ เป็นผู้กำหนดนโยบาย วางแผน วิจัย ติดตาม และประสานการดำเนินงานทั้งหมด การกำหนดแผนงานและโครงการต่าง ๆ มีคณะกรรมการ

การศึกษาแห่งรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแล โดยแต่ละรัฐมีสำนักงานการศึกษาแห่งรัฐ ส่วนในระดับอำเภอมีสำนักงานการศึกษาอำเภอทำหน้าที่ประสานงานระหว่างโรงเรียนกับสำนักงานการศึกษาแห่งรัฐ

2. การศึกษาแนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ พบว่า ด้านนโยบาย โครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ไม่ชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศูนย์ การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เป็นสถานที่เรียนศาสนาอิสลามที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยอาศัยมัสยิดในชุมชน มีชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกันรับผิดชอบดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้บุตรหลานในชุมชน มีอิหม่ามประจำมัสยิดเป็นผู้ควบคุมดูแล สภาพการดำเนินการเป็นไปตามสภาพความพร้อมของชุมชน (อับดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ, 2555, 32) เพื่อสร้างรากฐานสำหรับเยาวชนของชุมชนทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น (ไชยทวี อติแพทย์, ม.ป.ป., 49-50 ; วีระศักดิ์ จันทรสังแสง, 2546, 26) ดังนั้น จึงทำให้ไม่มีโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาที่ชัดเจน

ด้านหลักสูตรตาดีกาที่ใช้ในปัจจุบันมีความหลากหลาย ทำให้ขาดความเป็นมาตรฐานเดียวกัน และไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรอิสลามศึกษาปริญญาอื่นประจำมัสยิด พ.ศ. 2548/ ส.ศ. 1426 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เป็นหลักสูตรของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย จึงทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นหลักสูตรที่ไม่ได้เกิดจากความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อย่างแท้จริง ดังนั้น จึงเลือกใช้หลักสูตรตามความต้องการของตนเอง เช่น หลักสูตรของประเทศมาเลเซีย หลักสูตรที่สร้างขึ้นเอง เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอับดุลฮาดี อะละมาด (2555, 177) พบว่า หลักสูตรควรสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และควรใช้หลักสูตรตาดีกาเพียงหลักสูตรเดียวเท่านั้นเพื่อความเป็นเอกภาพ จากการศึกษาหลักสูตรตาดีกาขาดความเป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถนำผลการสอบไปเข้าเรียนต่อระดับที่สูงขึ้นได้

ด้านบุคลากร ผู้สอนมีความรู้ไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอนตาดีกาทุกด้าน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากคำตอบและสวัสดิการไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบ จึงทำให้ครูขอย้ายออกนอกพื้นที่ ส่วนครูที่มีความสามารถไม่กล้าย้ายเข้ามาสอนในพื้นที่ ทำให้ครูไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัยครูอาสาสมัคร และนักเรียนฝึกสอนที่ขาดความรู้มาสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสุดา ไชยวิจารณ์ (2553, 144) พบว่า การพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่สำคัญคือการพัฒนาบุคลากรผู้สอนทั้งในด้านความรู้ความสามารถทางด้านศาสนาและความชำนาญในวิชาชีพผู้สอน และการที่ผู้บริหารขาดภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ และขาดความรู้ความสามารถด้านวิชาการและการบริหารจัดการ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จึงทำให้ระบบการบริหารจัดการตาดีกาขาดประสิทธิภาพ

ด้านงบประมาณ พบว่า การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐไม่เพียงพอ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารขาดความรู้การบริหารด้านจัดการงบประมาณ ไม่มีการทำแผนและตรวจสอบการใช้งบประมาณอย่างมีระบบ รวมถึงขาดการสำรวจความต้องการของคนในพื้นที่จึงทำให้งบประมาณที่ใช้ไปไม่ตรงกับความต้องการของคนในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของรอหมาน หลีเส็น (2555, 106) ที่พบว่า ควรพัฒนา

ด้านการเงินและบัญชี และด้านบริหารงานทั่วไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง และปรับระบบการตรวจสอบติดตามโรงเรียนและการบริหารจัดการงบประมาณของโรงเรียนให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, (2550, ฉ)

ด้านบริหารงานทั่วไป พบว่า ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ส่วนใหญ่ขาดแคลนอาคารเรียน สิ่งอำนวยความสะดวก และสื่อการเรียนการสอน สัดส่วนของผู้เรียนและผู้สอนไม่เหมาะสม ขาดแคลนผู้สอน และค่าตอบแทนและสวัสดิการไม่เหมาะสม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐไม่เพียงพอ และขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ตูแวคอลลีเยาะ กาแบ (2547, 88-92) พบว่า ปัญหาสำคัญของตาดีกา คือ ความไม่พร้อมของสถานที่เรียน ระบบการบริหารจัดการตาดีกาไม่ชัดเจน และความไม่พร้อมของผู้สอนในหลาย ๆ ด้าน ทั้งการขาดแคลนจำนวนผู้สอนที่จะสอนผู้เรียน การขาดเทคนิคการสอน ความไม่เข้าใจเรื่องหลักสูตรการสอน และผู้สอนไม่ประพฤติตนให้เป็นปูชนียบุคคลที่ผู้เรียนควรเคารพ นอกจากนี้ ความไม่เข้าใจกันของเจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้สอน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความความหวาดระแวงของคนในพื้นที่ว่าภาครัฐจะเข้ามาแทรกแซงการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) สอดคล้องกับเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2550, ข) ที่พบว่า ความไม่เข้าใจตรงกันระหว่างภาครัฐกับชุมชน และสถาบันการศึกษาเอกชน ในพื้นที่ทำให้ประเด็นที่จะส่งเสริม สนับสนุนไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ผู้ปกครองบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) บางแห่งขาดการประสานงานกับผู้ปกครองจึงทำให้ผู้ปกครองไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นอกจากนี้ ผู้ปกครองบางคนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการติดตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมของเด็ก และเข้าใจว่าการเรียนการสอนอิสลามศึกษาเป็นหน้าที่ของครู จึงทำให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ค่อนข้างน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ตูแวคอลลีเยาะ กาแบ (2547, 88-92) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับตาดีกามีน้อยส่วนแนวทางในการพัฒนาและสนับสนุนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) คือ การผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาภายใต้ฐานแนวคิดแบบไตรภาคีระหว่าง หน่วยงานรัฐ สถาบันวิชาการ องค์กรพัฒนาชุมชน/เอกชนและองค์กรชุมชน (ศรีสุดา ไชยวิจารณ์, 2553, 4) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุไลมาน ยังปากน้ำ (2555, 6) และ นิเลาะ แวอุเซ็ง, ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์, นูรุดดีน สารีมิง และ มุหามัดรุษานี บากา (2554, 178) ที่พบว่า โรงเรียนควรจัดประชุมผู้ปกครอง จัดทำเอกสารและเว็บไซต์ ประชาสัมพันธ์ ร่วมมือกับชุมชนจัดทำโครงการนำร่องตาดีกาดั้งแบบ ส่วนคณะกรรมการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามควรร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดโครงการประชุมสัมมนาพ่อแม่ ผู้ปกครองของผู้เรียน และสื่อโทรทัศน์หรือวิทยุมุสลิมควรให้มีจัดรายการที่เน้นการสร้างตระหนักรู้แก่ผู้ปกครองให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

สรุป

รูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของ 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย ได้แก่ ศธ. มท. นร. และ วธ. และระดับปฏิบัติการ ได้แก่ สช. มัสยิด อปท. ศอ.บต. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งมีการสั่งการและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และองค์ประกอบการจัดการศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และสื่อการเรียนการสอน ด้านบุคลากร ได้แก่ การพัฒนาผู้สอน คุณสมบัติและการคัดเลือกบุคลากร และคุณสมบัติและการพัฒนาผู้บริหารตาดีกา ด้านงบประมาณ ได้แก่ การจัดหาและจัดสรรงบประมาณ และการวางแผนและการใช้จ่ายงบประมาณ ด้านบริหารงานทั่วไป ได้แก่ อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก การบริหารจัดการของผู้บริหารตาดีกา ค่าตอบแทนและสวัสดิการ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมผู้ปกครองและชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชนในการจัดการศึกษา ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องและองค์ประกอบการจัดการศึกษาต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดและข้อเสนอแนะต่าง ๆ จึงจะส่งผลให้การจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ประสบความสำเร็จได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การนำรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพได้นั้น ควรมีการเตรียมความพร้อมของหลักสูตร บุคลากร งบประมาณ การบริหารจัดการทั่วไป และการมีส่วนร่วมของชุมชนก่อนนำไปใช้ในสถานการณ์จริง
2. การดำเนินการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้รูปแบบที่กำหนด ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปพร้อมกันอย่างเป็นระบบและยั่งยืน
3. การนำรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ของรัฐชวาบารี ประเทศมาเลเซีย มาใช้ในการเทียบเคียงกับรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถนำมาใช้ได้ในบางประเด็นเท่านั้น เช่น หลักสูตรที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน รัฐบาลกลางสนับสนุนงบประมาณการจัดการศึกษา ได้แก่ งบประมาณ การจัดการผู้สอน ฯลฯ การวัดและประเมินผลด้วยข้อสอบมาตรฐานสามารถเทียบโอนเข้าเรียนต่อในโรงเรียนตาดีกาอื่น ๆ ได้
4. ควรให้การเสริมแรงกับผู้สอนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เมื่อผู้สอนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ ซึ่งจะทำให้ผู้สอนเกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น
5. ควรมีการส่งเสริม สนับสนุน และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เข้ามา มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เช่น

ผู้ปกครอง ชมรมตาดีกา มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น อบต. อบจ. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ เป็นต้น โดยอาจสนับสนุนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งบประมาณ สิ่งของ สถานที่ เป็นต้น เพื่อสร้างเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เกิดความยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และปรับปรุงรูปแบบ ๆ ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มากยิ่งขึ้น
2. ควรเปรียบเทียบกระบวนการบริหารจัดการที่มีความเหมาะสมกับรูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น การบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน กระบวนการชูรอ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2556). **การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยทวี อติแพทย์. (ม.ป.ป.). **อิสลามศึกษา อดีต: ปัจจุบัน: อนาคต เอกสารประกอบการวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ตุแควดลีเยาะ กาแบ. (2547). **รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการฟื้นฟูโรงเรียนตาดีกา โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นบ้านนิปีสุทะเล อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี**. [อัดสำเนา]. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นิเลาะ แวอุเซ็ง ; ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์ ; นูร์ดิน สารีมิง และ มุฮามัดรุษานี บากา. (2554). **รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพปัญหา และการพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. สงขลา: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รอมมาน หลีเส็น. (2555). **สภาพการดำเนินการของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดจังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รุ่ง แก้วแดง. (2548). เปิดแผน “ยกระดับ” ปอเนาะ-ตาดีกา. **วารสารการศึกษาไทย**. 2(14), 48-55.

- วีระศักดิ์ จันทรสังแสง. (2546). ตาดีกา การศึกษาแห่งความหวังของมุสลิมชายแดนใต้. **สารคดี**. 19 (223), 26.
- ศรีสุดา ไชยวิจารณ์. (2553). **วิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน: กรณีศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดิน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา. (2555). **ข้อมูลพื้นฐานสหพันธรัฐมาเลเซีย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุไลมาน ยังปากน้ำ. (2555). **บทบาทผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามศึกษาของนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เสริมศักดิ์ วิศาลภรณ์. (2550). **รายงานการวิจัย เรื่อง สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนใต้**. [เอกสารอัดสำเนา]. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อภิสิทธิ์ ดำยูโซ๊ะ. (2555). **สภาพการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่ได้รับเหรียญทองในจังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร และการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อมรรัตน์ บุตรน้ำเพชร. (2551). **การศึกษาในประเทศมาเลเซีย**. สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2558, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/200549>.
- อัปดนนาดี อะละมาด. (2555). **สภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อัปดุลอาซิซ เจ๊ะมานะ. (2555). **ภาวะผู้นำและบทบาทของอิหม่ามในการจัดศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดนราธิวาส**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อับรอฮีม ณรงค์รักษาเขต ; สุกรี หลังปู่เต๊ะ และ การเดร์ สะอะ. (2555). **พัฒนาหลักสูตรตาดีกาที่คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตาดีกาดั้งเดิม**. **วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา**. 7(12), 15-28.
- หมายเหตุ:** ระยะที่ 2 ขึ้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการดำเนินการและความต้องการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตีพิมพ์ใน Journal of Educational Faculty of Education, Srinakharinwirot University.
Chanida Mitranun, Ujsara Prasertsin and Anchleeporn Lopprasert. (2016). State and Needs of the Educational Management of Mosque-Based Islamic Educational Centers (TADIKA) in three Southern Border Provinces. **Journal of Educational Faculty of Education, Srinakharinwirot University**.17(2)